

Cena kā ekonomiska kategorija

Ieva Bruksle

LEA, BA TURĪBA

LEA -2014

- ▶ Mēķis

- ▶ Dalīties atziņās par cenu kā ekonomisku kategoriju

- ▶ Akcentēta cenas nozīme

- ▶ Raksturotas cenas definīcijas

- ▶ Apkopoti viedokļi par cenu un tās veidošanos

Cena – spēcīga ekonomiskā kategorija

- ▶ Maiņa notiek ar cenas starpniecību
- ▶ Cena ir visas preču un pakalpojumu saimniecības mehānisma regulators
- ▶ Cenu sistēma nosaka : ko, kā, un kam
- ▶ Tirgū neatkarīgais mainīgais ir cena
- ▶ Vienu no sarežģītākajiem tautsaimniecības vadīšanas ekonomiskajiem instrumentiem
- ▶ Cena, kā refleksa sistēma
- ▶ Cenām ir jāveido tirgus apstākļi

Ekonomiskajā literatūra

- ▶ Cena (*price*, *цена*) - tiek traktēta dažādi

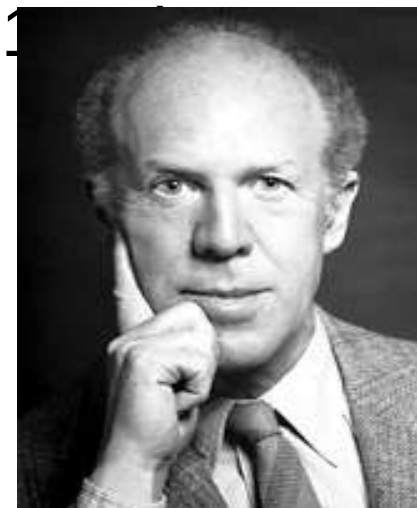
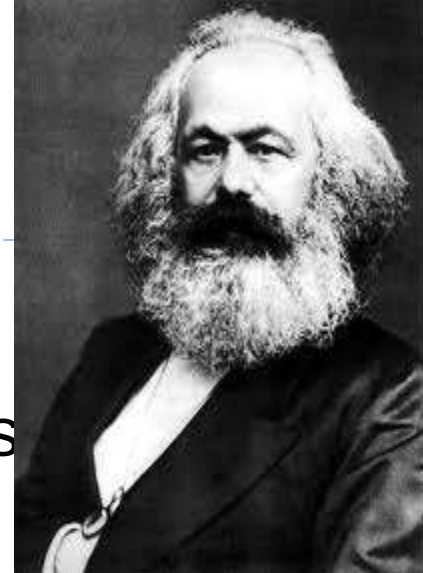
Daži viedokļi

- ▶ Cena ir tas apmaiņas objekts, maiņu prece, kas par kādu tirgū iegūstamu lietu tiek dot maksāta (Balodis, 1930)

Daži viedokļi

- ▶ Cena ir precē materializēta darba naudas nosaukums (Marx, 1973)
- ▶ Preces cena ir summa, kura tagad tiek maksāta par preces vienības (vēlāku) pieejamību. Katrai precei ir pakārtots reāls skaitlis, tās cena (*Debreu*, 1954)

Daži viedokļi

Cena - noteikta atlīdzība par precī. Cenas kategorija izpaužas, kā sabiedrisko attiecību kopums, kas eksistē starp preču ražotajiem attiecībā uz viņiem piederošo precī(Казанцев, 1987)

- ▶ Cena ir preču, pakalpojumu un resursu kas apmaiņas procesā ir izteikta naudā (Tarasevich, 2003)

Cena – ražotājam un patērētājam

▶ Ražotājam

- ▶ cena būs informācijas avots
- ▶ attēlos izmaksu kopsummu

▶ Patērētājam

- ▶ svarīgs faktors pirkšanas lēmuma pieņemšanā

▶ Abiem

- ▶ cena attēlo vērtību

Cenu loma ekonomikā izpaužas caur to funkcijām

Pamat iedalījums

- 1) Mēra
 - a) salīdzinošā
 - b) uzskaites
- 2) Regulējošā
- 3) Stimulējošā
- 4) Pārdales

(Есипова, 2004)

- 1) Uzskaites
- 2) Stimulējošā
- 3) Pārdales
- 4) Ārēji ekonomiskā

(Цепилова, 2003)

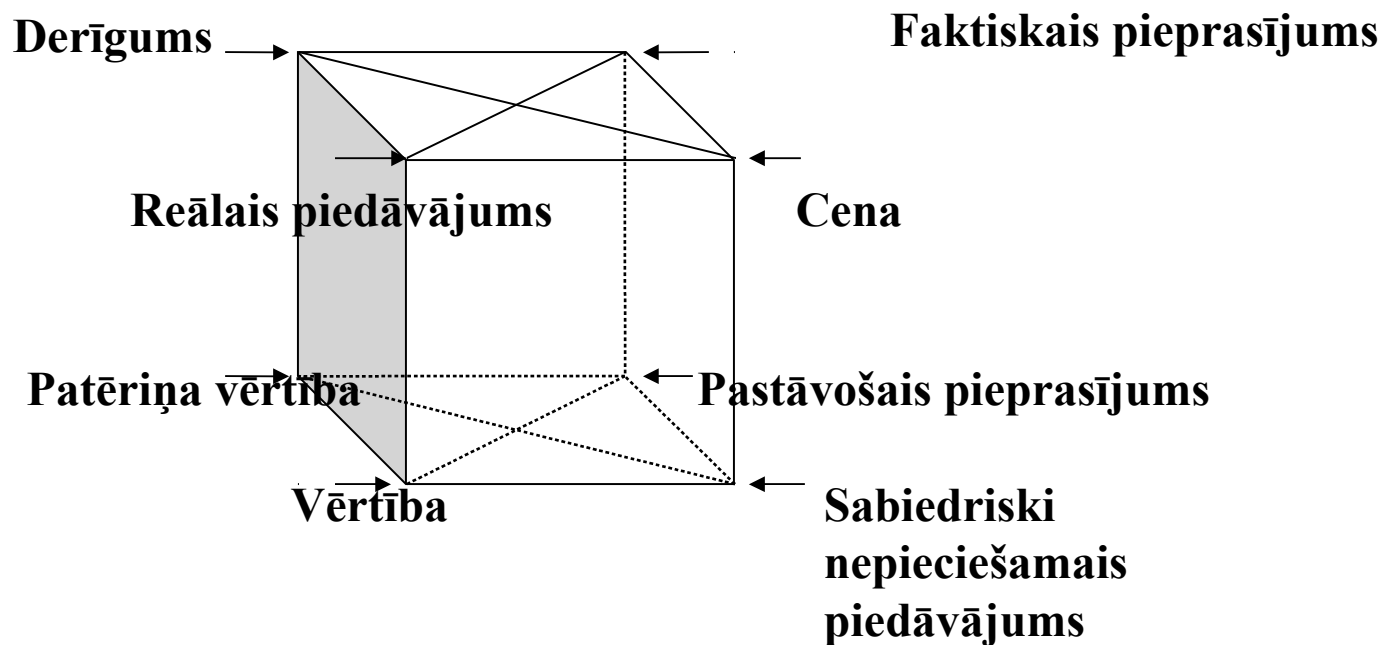
Paplašinātais iedalījums

- 1) Mēra
 - a) salīdzinošā
 - b) uzskaites
- 2) Preču-naudas procesu pašregulēšanās
- 3) Pārdales izvietojšanas
- 4) Sociālā
- 5) Ārēji ekonomiskā
- 6) Stimulējošā

(Райзенберг, 1999)
2001)

- 1) Efektīvās izvēles kritērija
- 2) Uzskaites
- 3) Mēra
- 4) Ekoloģiskā
- 5) Racionālā resursu
- 6) Cenu veidošanas subjektu interešu sabalansēšanas
- 7) Pārdales

(Гильфанова,

(Гулмирзоев, 2002)

Cenas filozofiskā konstrukcija

Cena un tās veidošanās - dažādu ekonomisko skolu skatījumā

Klasiskā skola

▶ Smits

- ▶ *Darbs ir bijis sākotnējā cena, sākotnējā summa, kura tikusi samaksāta par visām precēm.
- ▶ *Cenu veidošanā izdalās divi stāvokļi:
 - 1) preces cenu nosaka precē ieguldītais darbs;
 - 2) cena veidojas no darba izmaksām, peļņas procenta no kapitāla, zemes rentes, t.i. to nosaka ražošanas izmaksas.
- ▶ * Nav izdarīta galīgā izvēle starp abām koncepcijām.

▶ Rikardo

- ▶ * Cena ir vienāda ar darbu, kas patērēts ražošanai plus darbs, kas patērēts kapitāla atjaunošanai.
- ▶ * Preces vērtību nosaka darbs un tās retums.
- ▶ * Daba nenosaka cenu līmeni(rente).

Maržinālisti

▶ Mengers

- ▶ *Pircēju interesē ne tikai cena, bet arī derīgums.
- ▶ *Cenas nosaka pieprasījumu

▶ Gosēns

- ▶ *Pircējiem eksistē augstākais cenu līmenis, bet pārdevējiem zemākais, cenu, kas pieņemama abiem izsaka robežderīgumu vienlīdzība.
- ▶ *Cenas līmeni (maiņas nosacījumu) nosaka attiecība starp pozitīvo derīgumu(vajadzību apmierinājumu) un negatīvo derīgumu (atteikšanās apmierināt citu vajadzību).

Neoklasiskā skola

▶ Māršals

- ▶ *Cena sava veida ekonomiskais magnēts. Ekonomiskiem faktoriem saglabājas viens pievilkšanās centrs - cena.
- ▶ *Pieprasījums parāda preču daudzuma un cenu attiecību.
- ▶ *Cenai palielinoties pieprasījums samazinās, cenai samazinoties pieprasījums pieaug.
- ▶ *Cena veidojas atbilstoši robežizmaksām.
- ▶ *Svarīga loma cenu veidošanā ir laika faktoram, jo īsā laika periodā galvenā loma ir derīgumam un pieprasījumam, bet reālām izmaksām ilgā laika periodā.
- ▶ *Cenas veidošanā balstās gan uz objektīvo (izmaksas), gan uz subjektīvo (derīgums) novērtējumu.

Marxisms

- ▶ Markss
 - ▶ *Cena ir precē materializēta darba naudas vērtība.
 - ▶ *Cena noteic preces vērtību ekvivalentu.
 - ▶ *Cenas forma paredz preču atsavināšanu par naudu un šādas atsavināšanas nepieciešamību.
 - ▶ * Preces ražošanas cena ir vienāda ar ražošanas izmaksām plus peļņa.
-

Jaunā krievu ekonomiskā skola

▶ Osipovs

- ▶ *Cenās izpaužas vērtība, cena izsaka labuma-ekvivalenta daudzumu
 - ▶ *Cena ir konkrēts fenomens ar ko ir saskarsme cilvēkam.
 - ▶ *Cena nav ražošanas labums vai faktors, tātad abstrakts faktors, tomēr pietiekami izskaidrojams ekonomiskās sistēmas elements.
 - ▶ *Cenas lielums – izriet no reālā ekonomiskā procesa tā pilnā atražošanās kopuma.
 - ▶ *Cenas tiek fiksētas preču apmaiņā, tās tiek atdzītas, taču nerodas maiņa, lai gan tajā tiek koriģētas.
 - ▶ *Cenas veido ekonomiskā sistēma, tās kopējās funkcionēšanas, tās atražošanās rezultātā.
 - ▶ *Cenu veidošanās ir likumsakarīga, un iekšējais cenu veidošanās likums ir vērtības likums.
 - ▶ * Cenu veidošanās process, neskatoties uz tā atvērtību un realitāti (izmaksas, derīgums, retums, piedāvājums- pieprasījums u.t.t.) – ir kaut kur principiāli slēgts , neizzināms, neizprotams process.
-

Balodis

- ▶ Katras mantas nozīme cilvēka dzīvē ir tās vērtība, mantas vērtība tiek noteikta salīdzinot ar citām mantām, citiem noderīgiem priekšmetiem.
- ▶ Vērtība ir mantas noderīguma samērs.
- ▶ Ir jāizdala lietošanas vērtība (value in use) – priekšmeta noderīgums pašam ražotājam un maiņas vērtība (value in Exchange) – tirgus vērtība – citu noderīgu priekšmetu daudzums, ko var iegūt, maiņas rezultātā tirgū

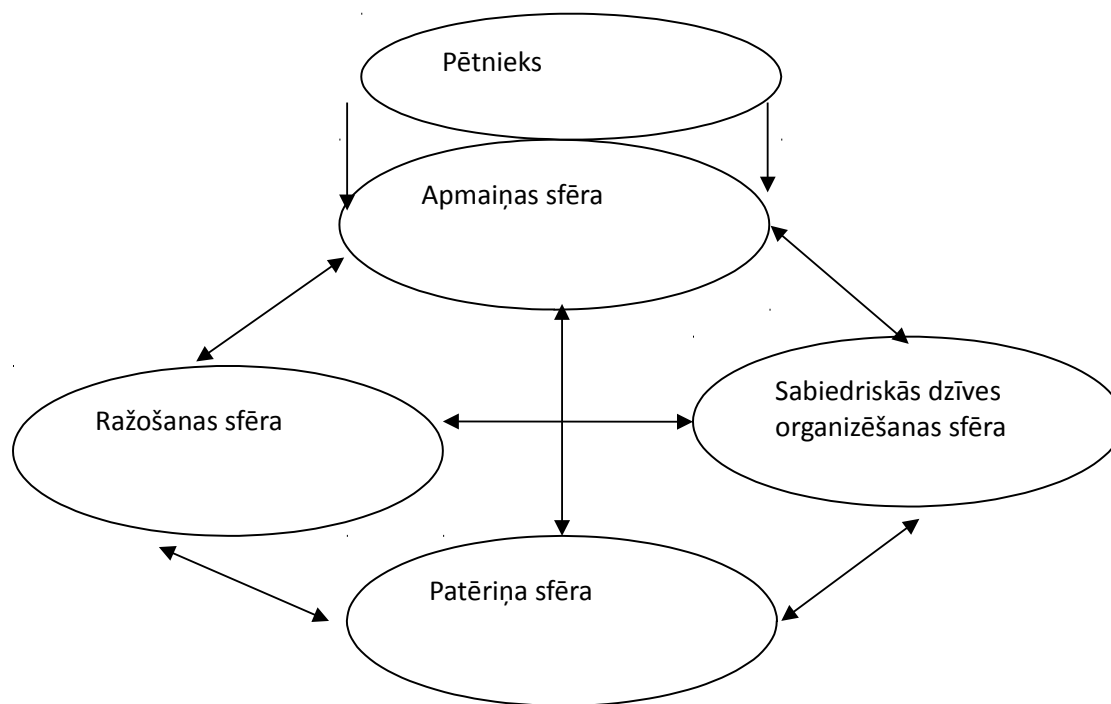
(Balodis, 1923)

Ja vēlās izskaidrot tautsaimniecības norises ir jāvēršas pie klasiskās vērtības teorijas – darba vērtības teorijas

(Balodis, 1930)

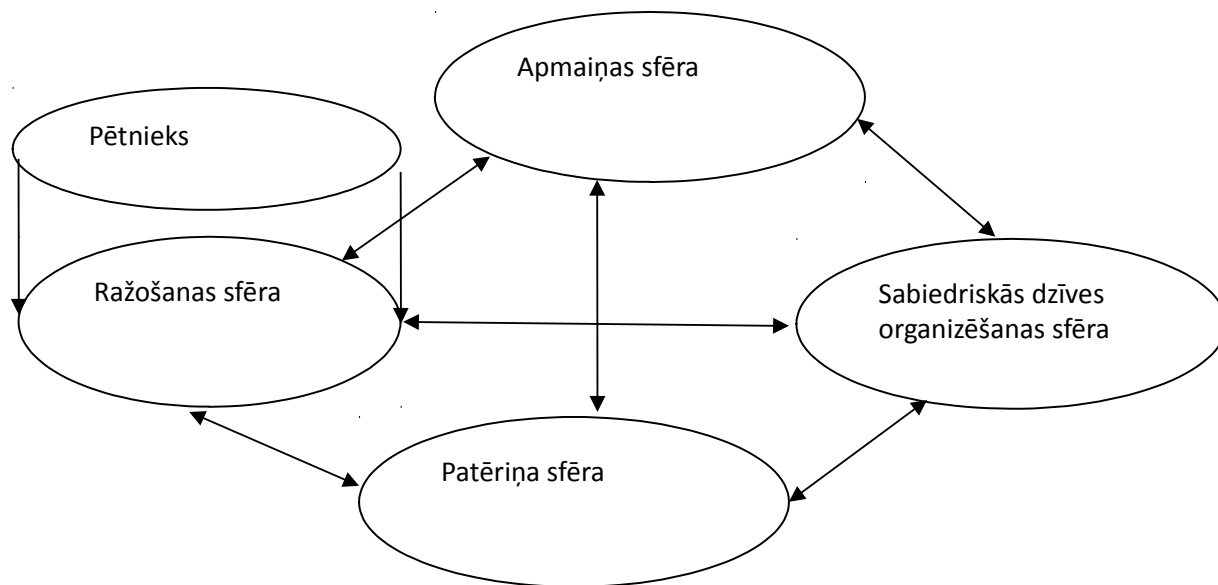
Merkantīlistu pozīcija attiecībā pret sistēmu „cena”

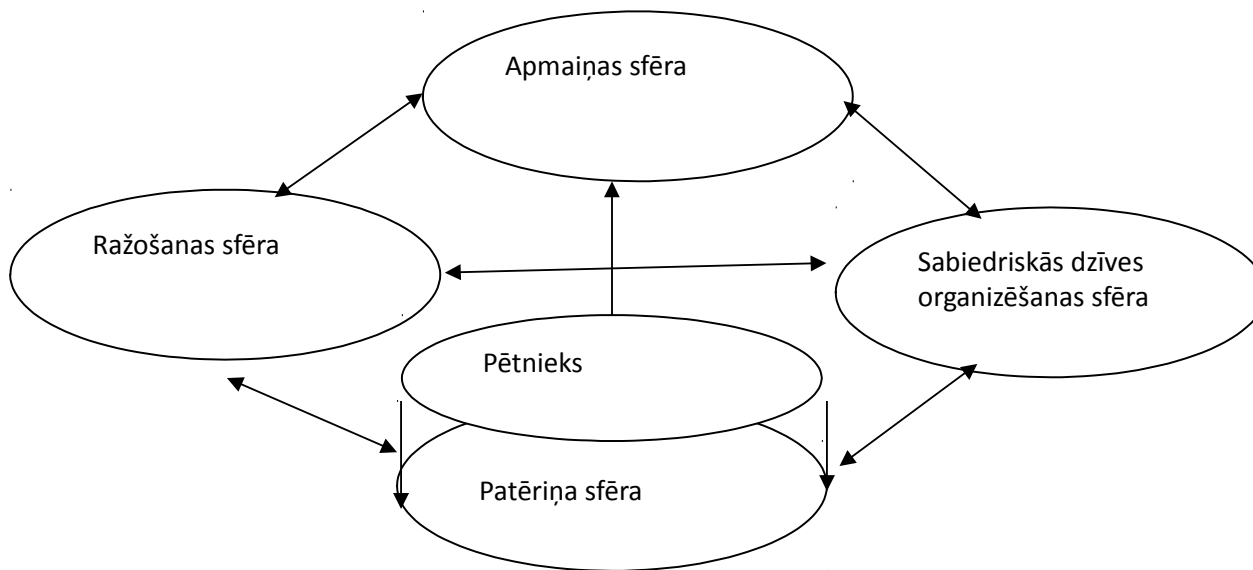
(Гильфанова, 2001)

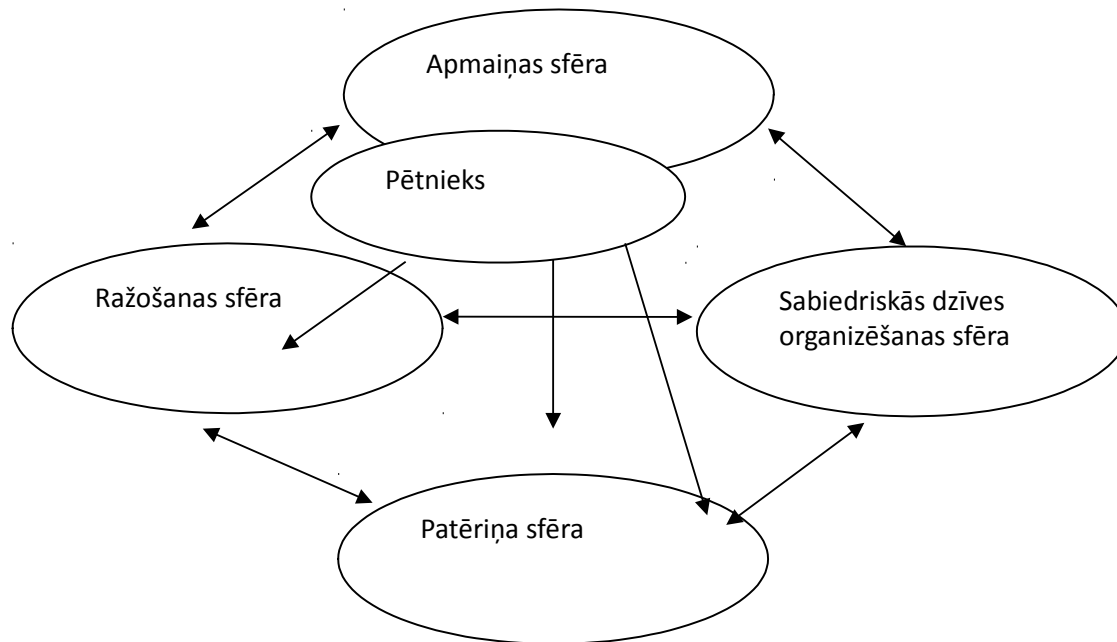
Darba vērtības teorijas pozīcija attiecībā uz sistēmu „cena”

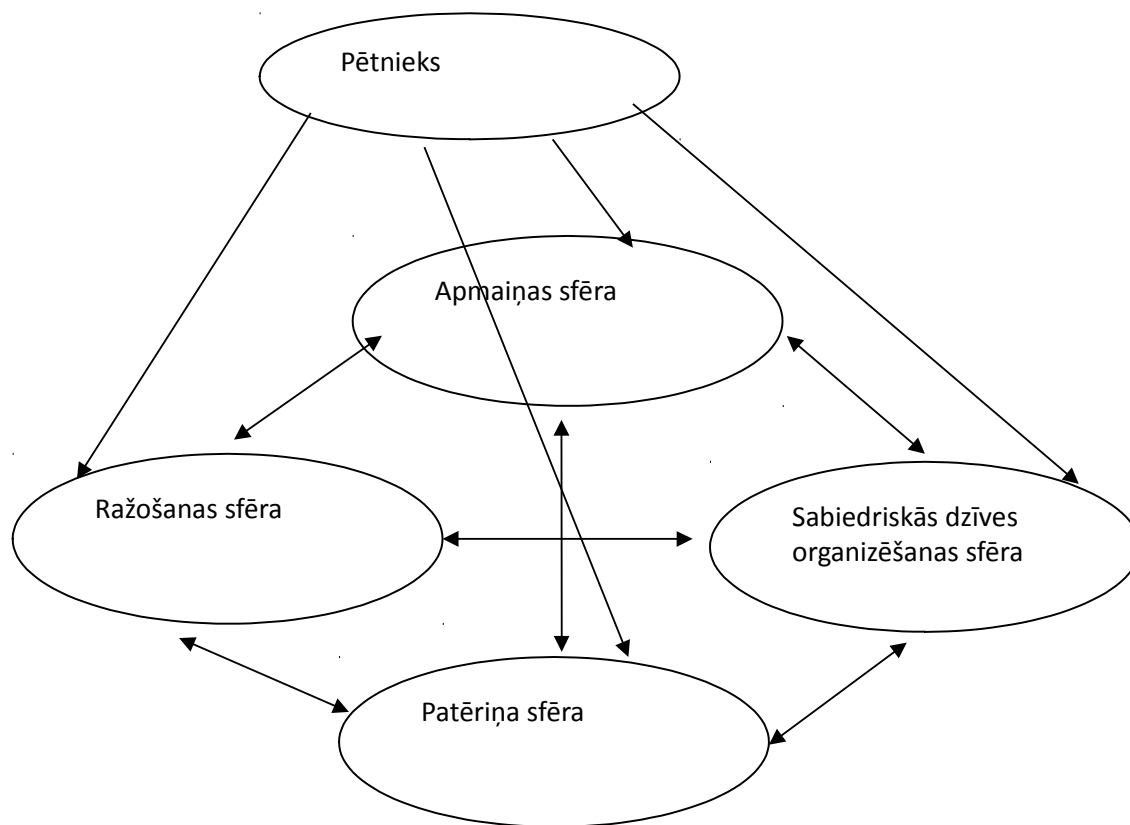
Austriešu skolas pozīcija attiecībā pret sistēmas „cena”

Māršala teorijas pozīcija attiecībā uz sistēmu „cena”

Mūsdienīgā pozīcijā attiecībā pret sistēmas „cena” shēma

Secinājumi

- 1) Cenas ir komplicēta ekonomiska kategorija ar savu iekšējo būtību - vērtības attēlošanu un ārējo būtību – ekonomisko norišu ietekmēšanu
- 2) Cena ir daudzdimensiāla ekonomiska kategorija, kas pastāv konkrētā ekonomiskajā sistēmā, veidojoties dažādu faktoru ietekmē, attēlo vērtību, gan ražotāja, gan patērētāja, gan sabiedrības kopumā
- 3) Cena ir vienmēr aktuāls jautājums

